

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/75/2003

POGLĄDY ELEKTORATÓW PARTYJNYCH NA TEMAT ISTOTNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MAJ 2003

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

SPIS TREŚCI

■	POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT WAŻNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH	1
■	ZRÓŻNICOWANIE OPINII W ELEKTORATACH PARTYJNYCH.....	7
■	CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.....	8
•	Sojusz Lewicy Demokratycznej	8
•	Samoobrona.....	9
•	Polskie Stronnictwo Ludowe.....	10
•	Platforma Obywatelska	11
•	Prawo i Sprawiedliwość	13
•	Liga Polskich Rodzin.....	14
■	POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH.....	19

W marcu tego roku¹ po raz kolejny już pytaliśmy Polaków o ich poglądy na temat ważnych kwestii społeczno-politycznych. Analiza opinii elektoratów partii politycznych cieszących się największym poparciem społecznym posłużyła nam do skonstruowania ich charakterystyki. Podjęliśmy także próbę odtworzenia aktualnych osi podziałów politycznych w Polsce oraz określenia na nich pozycji poszczególnych elektoratów względem siebie. Przedmiotem naszego zainteresowania były opinie społeczne w następujących kwestiach: prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw, pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, polityka rolna, zwalczanie bezrobocia, ograniczanie zarobków osób najwyżej zarabiających, ekonomiczne i kulturowe otwarcie na świat, skutki przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, zwalczanie przestępczości kosztem ograniczania swobód obywatelskich, stosunek do PRL, pozycja Kościoła w państwie, prawna regulacja przerywania ciąży.

POGLĄDY OGÓLU SPOŁECZEŃSTWA NA TEMAT WAŻNYCH KWESTII SPOŁECZNO-POLITYCZNYCH

Na początek warto się przyjrzeć, jak kształtują się opinie w wyżej wymienionych kwestiach wśród ogółu społeczeństwa oraz prześledzić, tam gdzie to możliwe, ich zmiany w ostatnich kilku latach. Podobnie jak dotychczas² respondenci wyrażali swoje poglądy w każdej sprawie za pomocą 7-punktowych skal. Ich krańce wyznaczały dwa przeciwstawne rozwiązania modelowe, środek zaś - opinię ambiwalentną.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (154) przeprowadzono w dniach 1-4 marca 2003 roku na liczącej 975 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Tylko w 1995 roku posługiwano się skalami 9-stopniowymi.

Opinie Polaków na temat ważnych kwestii społeczno-politycznych są względnie stabilne. Odnotowane przez nas zmiany są niewielkie i w sposób zasadniczy nie wpłynęły na przewartościowanie poglądów politycznych społeczeństwa.

Tak jak w poprzednich latach Polacy w sposób zdecydowany opowiadają się za modelem państwa opiekuńczego. Wprawdzie pogląd, że państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych (takich jak ochrona zdrowia, edukacja itp.), nie jest tak powszechny jak pod koniec sprawowania urzędu premiera przez Jerzego Buzka (wówczas wprowadzane przez niego reformy sprzyjały narastaniu poczucia, że państwo rezygnuje ze swoich dotychczasowych funkcji), jednak nadal popiera go ogromna większość Polaków (81%).

W opinii większości badanych państwo powinno nie tylko pełnić funkcje opiekuńcze, ale także być aktywnym uczestnikiem i regulatorem rynku. Ponad dwie trzecie ankietowanych jest zdania, że prywatyzacja powinna przebiegać powoli i obejmować tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe. W ostatnich latach umocniło się przekonanie, że prywatyzacja powinna być prowadzona jedynie w ograniczonym zakresie.

Prawie dwie trzecie Polaków uważa, że państwo powinno prowadzić protekcjonistyczną politykę rolną, dotując rolnictwo z budżetu oraz chroniąc je cłami. Opinie w tej sprawie są w ostatnich latach stabilne.

Niezmiennie i jednoznacznie negatywnie oceniają ankietowani istnienie nawet niewielkiego bezrobocia. Pogląd, że jest ono zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać, wyraża prawie trzy czwarte respondentów. Jednak co piąty jest zdania, że istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki.

Polacy opowiadają się za większym niż obecnie egalitaryzmem płacowym. Wprawdzie w porównaniu z rokiem 2001 tendencje egalitarne nieco osłabły, jednak nadal ponad dwie trzecie Polaków wyraża opinię, że należy ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających.

W przededniu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej szczególnej wagi nabiera kwestia stosunku do integracji i szerzej - gospodarczego oraz kulturowego otwarcia na świat. W obu sprawach opinie Polaków są podzielone.

Przeważająca część badanych (41%) uważa, że należy jak najszerzej otworzyć się na współpracę z zagranicą, jednak niewiele mniejszy odsetek (33%) sądzi, że priorytetem powinna być troska o kulturową i gospodarczą niezawisłość Polski.

Nieco bardziej jednoznaczne są poglądy na temat skutków integracji dla Polski. Przekonanie, że członkostwo w Unii Europejskiej przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat, jest częstsze (45%) niż opinia, że bilans integracji będzie dla naszego kraju ujemny (25%). Optymizm w przewidywaniach dotyczących następstw integracji dla Polski wyraźnie zwiększył się w ciągu ostatniego półtora roku.

Kwestią, która nie straciła na aktualności, szczególnie po zamachu terrorystycznym na World Trade Center, jest dopuszczalność zwalczania przestępczości kosztem ograniczenia swobód obywatelskich. Taką ewentualność akceptuje ponad połowa Polaków (56%), nieco mniej niż przed czterema laty, kiedy ostatnio poddaliśmy ten problem społecznej ocenie. Przeciw ograniczaniu praw i swobód obywatelskich w celu skuteczniejszej walki z przestępczością wypowiada się co trzeci Polak.

Od 1996 roku niemal na niezmiennym poziomie utrzymuje się aprobata zasady rozdziału Kościoła od państwa. Z opinią, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką, zgadza się 80% ankietowanych.

Podzielone są zdania w sprawie prawnej regulacji aborcji. Niemal tyle samo osób wyraża opinię, że przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (32%), co przychyliła się raczej do stanowiska, że powinno być ono całkowicie zakazane (34%).

W tym roku wśród kwestii, o które pytaliśmy, po raz pierwszy uwzględniliśmy stosunek do PRL. (Wcześniej - aż do 1999 roku pytaliśmy o stanowisko wobec dekomunizacji.) Ocena tego okresu w polskiej historii bardzo wyraźnie dzieli Polaków: 31% ocenia go pozytywnie, a 33% - negatywnie.

Tabela 1

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych					
	VII 1995	VIII 1996	V 1997	V 1999	IX 2001	III 2003
	w procentach					
Należy przede wszystkim dbać o kulturową i gospodarczą niezawisłość Polski (1+2+3)	-	30	37	43	30	33
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	17	17	18	16	19
Należy jak najszerzej otworzyć się na współpracę z zagranicą (5+6+7)	-	47	40	31	43	41
Trudno powiedzieć	-	6	6	9	11	7
Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej strat niż korzyści (1+2+3)	-	-	-	32	26	25
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-		21	20
Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat (5+6+7)	-	-	-	35	31	45
Trudno powiedzieć	-	-	-		22	10
Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych (1+2+3)	53	61	63	66	-	65
Odpowiedź ambiwalentna (4)	22	14	15	14	-	16
Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen produktów rolnych (5+6+7)	19	21	19	15	-	15
Trudno powiedzieć	6	4	4	5	-	4
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	-	53	-	57	-	67
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	14	-	17	-	13
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	-	25	-	17	-	14
Trudno powiedzieć	-	8	-	9	-	6
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	74	74	75	81	90	81
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	11	10	9	4	8
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	10	15	13	8	4	9
Trudno powiedzieć	4	1	1	2	2	2

Tabela 1 cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń wśród ogółu badanych					
	VII 1995	VIII 1996	V 1997	V 1999	IX 2001	III 2003
	w procentach					
Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających (1+2+3)	-	48	44	67	75	68
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	11	13	9	7	8
Nie należy ograniczać wysokości zarobków (5+6+7)	-	38	41	21	15	21
Trudno powiedzieć	-	4	3	4	3	3
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	-	-	-	70	72	73
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	8	5	6
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki (5+6+7)	-	-	-	19	20	20
Trudno powiedzieć	-	-	-	3	3	1
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	41	-	-	64	-	56
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	-	-	7	-	9
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	44	-	-	27	-	33
Trudno powiedzieć	3	-	-	2	-	2
Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie pozytywnie (1+2+3)	-	-	-	-	-	31
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	-	-	29
Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie negatywnie (5+6+7)	-	-	-	-	-	33
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	7
Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	70	79	78	82	80	80
Odpowiedź ambiwalentna (4)	13	8	7	9	6	9
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	14	13	13	8	12	9
Trudno powiedzieć	4	1	2	2	3	2
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	-	-	-	36	31	32
Odpowiedź ambiwalentna (4)	-	-	-	23	20	24
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	-	-	-	33	36	34
Trudno powiedzieć	-	-	-	9		10

Tabela 2

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	Wartości średnie na skali 1-7 wśród ogółu badanych	Odchylenie standardowe
(1) Należy przede wszystkim dbać o kulturę i gospodarczą niezależność Polski	4,12	2,14
(7) Należy jak najszerszej otworzyć się na współpracę z zagranicą		
(1) Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej strat niż korzyści	4,42	1,96
(7) Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat		
(1) Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych	2,86	1,75
(7) Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen produktów rolnych		
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,61	1,81
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw		
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,99	1,62
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.		
(1) Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających	2,69	2,15
(7) Nie należy ograniczać wysokości zarobków		
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	2,49	2,06
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pozytywne dla gospodarki		
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,38	2,34
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli		
(1) Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie pozytywnie	4,12	1,87
(7) Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie negatywnie		
(1) Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką	1,96	1,66
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę		
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	4,12	2,06
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane		

ZRÓŻNICOWANIE OPINII W ELEKTORATACH PARTYJNYCH

Niemal we wszystkich uwzględnionych w badaniu kwestiach społeczno-politycznych zaznaczają się istotne statystycznie różnice opinii elektoratów ugrupowań cieszących się największym poparciem społecznym. Nieznaczące okazało się jedynie zróżnicowanie poglądów zwolenników poszczególnych ugrupowań na temat zwalczania przestępczości. We wszystkich elektoratach stanowiska w tej sprawie są dość wyraźnie podzielone, jednak przeważa opinia, że z przestępczością należy walczyć, nawet kosztem ograniczenia praw i swobód zwykłych obywateli.

Mimo istotnych statystycznie różnic w opiniach dotyczących postulowanego ładu społeczno-gospodarczego i roli państwa, wyobrażenia elektoratów partyjnych na ten temat są w sumie dość zbieżne ze sobą. Wszystkie analizowane elektoraty opowiadają się za prowadzeniem przez państwo protekcyjnej polityki rolnej. Stosunkowo najrzadziej poparcie dla dotowania rolnictwa i jego ochrony celnej wyrażają zwolennicy PO oraz PiS. Sympatycy wszystkich ugrupowań akceptują pełnienie przez państwo funkcji opiekuńczych, oczekując, że zapewni ono obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych. Oczekiwania takie stosunkowo najrzadziej formułują potencjalni zwolennicy PO. W opinii większości wyborców każdego z elektoratów prywatyzacja powinna być prowadzona powoli i obejmować tylko niektóre zakłady państwowe. Wolne tempo i ograniczony zakres prywatyzacji stosunkowo najrzadziej popierają zwolennicy PO i PiS. We wszystkich elektoratach przeważa przekonanie, że powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających. Tendencje egalitarne są najsłabsze są wśród potencjalnych wyborców PO i PiS. W wizji ładu społeczno-gospodarczego badanych elektoratów, może z wyjątkiem PO, nie ma miejsca na istnienie nawet niewielkiego bezrobocia.

Mniej jednoznaczne niż wyobrażenia dotyczące właściwych rozwiązań społeczno-gospodarczych i roli państwa są poglądy elektoratów na kwestię otwarcia Polski na świat i przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Potrzebę jak najszerzej współpracy z zagranicą i przekonanie o korzyściach z integracji najczęściej głoszą zwolennicy SLD i PO. Konieczność troski o zachowanie tożsamości kulturowej i gospodarczej najczęściej postulują

sympatycy LPR, którzy - obok zwolenników Samoobrony - konsekwentnie częściej niż inni dostrzegają negatywne skutki członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Dość duże rozbieżności w elektoratach ujawniają się w stosunku do PRL-u. Ten okres w polskiej historii negatywnie oceniają najczęściej zwolennicy PiS i PO, a najbardziej jednoznacznie pozytywnie - potencjalni wyborcy Samoobrony i PSL.

We wszystkich elektoratach przeważa akceptacja zasady rozdziału Kościoła od państwa. Najsilniej wyrażają ją zwolennicy SLD, najsłabiej - sympatycy LPR.

Istotne różnice opinii wywołuje kwestia prawnego unormowania aborcji. Stosunkowo najbardziej liberalne poglądy w tej kwestii mają zwolennicy SLD, najbardziej restrykcyjne zaś potencjalni wyborcy LPR.

CHARAKTERYSTYKA ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII

Sojusz Lewicy Demokratycznej. Osoby deklarujące poparcie dla SLD wyróżniają się stosunkowo dużym otwarciem na świat i przekonaniem o korzystnym bilansie członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Ponad połowa z nich (56%) zgadza się z opinią, że należy jak najszerzej otworzyć się na współpracę z zagranicą. Jeszcze większy odsetek (69%) jest przeświadczony, że integracja przyniesie naszemu krajowi więcej korzyści niż strat.

Drugim wyróżnikiem elektoratu tego ugrupowania jest stosunkowo najsilniej wyrażana aproba zasady rozdziału Kościoła od państwa. Przekonanie, że Kościół powinien być oddzielony od państwa i nie powinien zajmować się polityką, jest wśród sympatyków SLD niemal powszechne (91% wskazań). Wprawdzie zwolennicy tej partii mają bardziej liberalne niż pozostałe elektoraty poglądy w kwestii prawnej regulacji aborcji, jednak ich opinie na ten temat nie są jednoznaczne. Niemal dwie piąte sympatyków SLD (39%) skłania się do przekonania, że przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń, więcej niż jedna czwarta (27%) przychyliła się raczej do stanowiska, że powinno być ono całkowicie zakazane, a prawie jedna trzecia (30%) wyraża w tej kwestii opinię ambiwalentną.

Jeszcze bardziej niejednoznaczny jest stosunek elektoratu SLD do PRL. Ten okres w polskiej historii sympatycy Sojuszu oceniają niemal równie często pozytywnie (35%) jak negatywnie (33%). U dużej części z nich (28%) budzi on mieszane uczucia.

W kwestiach społeczno-ekonomicznych i dotyczących pojmowania roli państwa poglądy elektoratu SLD tylko w niewielkim stopniu odbiegają od opinii ogółu społeczeństwa i sytuują to ugrupowanie po lewej stronie sceny politycznej. Zdecydowana większość zwolenników SLD opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych (83%), protekcjonistyczną polityką rolną (72%), ograniczeniem zarobków osób najwyżej zarabiających (75%), ograniczonym tempem i zakresem prywatyzacji (79%). Prawie trzy czwarte sympatyków tego ugrupowania (73%) zgadza się ze stwierdzeniem, że bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać.

Podsumowując, SLD grupuje elektorat proeuropejski, najsilniej opowiadający się za świeckością państwa, stosunkowo liberalny obyczajowo, umiarkowanie przywiązany do poprzedniego systemu, w sprawach społeczno-ekonomicznych i dotyczących pojmowania roli państwa umiarkowanie (w odniesieniu do całego układu sceny politycznej) etatystyczny i prosocjalny.

Jak wynika z analiz³, o poparciu dla SLD decydują przede wszystkim kolejno: przekonanie o korzystnym bilansie integracji dla Polski, aprobatą zasady rozdziału Kościoła od państwa, przeświadczenie o konieczności otwarcia się na współpracę z zagranicą oraz pozytywna ocena PRL-u.

Samoobrona. Zwolenników tego ugrupowania wyróżniają spośród elektoratów innych partii przede wszystkim poglądy w kwestiach społeczno-ekonomicznych i związanych z pojmowaniem roli państwa. Sympatycy Samoobrony charakteryzują się stosunkowo najsilniej wyrażanym poparciem dla rozwiązań etatystycznych i egalitarnych. Niemal powszechnie wyrażają przekonanie, że bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (87%). Zdecydowana większość z nich opowiada się za modelem państwa opiekuńczego (84%), ograniczeniem tempa i zakresu prywatyzacji (80%), protekcjonistyczną polityką rolną (73%), ograniczeniem zarobków osób uzyskujących najwyższe dochody (78%).

³ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

W elektoracie Samoobrony więcej jest zwolenników zachowania przez Polskę kulturowej i gospodarczej autonomii (37%) niż otwarcia na świat (31%). Sympatycy tej partii są sceptycznie nastawieni wobec perspektywy członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Ponad dwie piąte potencjalnych wyborców Samoobrony (44%) spodziewa się, że Polska raczej straci, niż zyska na przystąpieniu do tej organizacji, o połowę mniejsza grupa (21%) sądzi, że przeważą pozytywne skutki integracji.

Wśród zwolenników Samoobrony stosunkowo najsilniej zaznacza się „tęsknota za PRL-em”. Ten okres w polskiej historii pozytywnie ocenia ponad dwie piąte z nich (42%), a negatywnie - niespełna co piąty (19%).

Zdecydowana większość sympatyków Samoobrony (82%) opowiada się za rozdzieleniem Kościoła od państwa. W kwestii prawnej regulacji aborcji ich opinie są podzielone, jednak raczej przychylają się oni do rozstrzygnięcia bardziej restrykcyjnego (35%) niż liberalnego (31%).

Podsumowując można powiedzieć, że Samoobrona skupia najbardziej prosocjalny, etatystyczny elektorat, z sentymentem odnoszący się do PRL i obawiający się skutków członkostwa Polski w Unii Europejskiej; raczej konserwatywny obyczajowo.

Jak wynika z analiz⁴, na poparcie dla tego ugrupowania wpływa przede wszystkim przekonanie o szkodliwości istnienia nawet niewielkiego bezrobocia i konieczności jego zwalczania oraz przeświadczenie, że członkostwo Polski w Unii Europejskiej przyniesie naszemu krajowi więcej strat niż korzyści.

Polskie Stronnictwo Ludowe. Poglądy zwolenników PSL dotyczące preferowanych rozwiązań społeczno-gospodarczych i roli państwa są bardziej etatystyczne niż dominujące wśród ogółu społeczeństwa, choć wyrażane w sposób mniej zdecydowany niż przez potencjalnych wyborców Samoobrony. Sympatycy tego ugrupowania szczególnie mocno popierają subsydiowanie i ochronę celną polskiego rolnictwa (85%). Ponadto bardzo wyraźnie opowiadają się za rozbudowanymi funkcjami opiekuńczymi państwa (82%), ograniczeniem

⁴ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

tempa i zakresu prywatyzacji (82%), limitowaniem zarobków osób najlepiej zarabiających (81%). W ogromnej większości (78%) są przekonani o szkodliwości nawet niewielkiego bezrobocia i konieczności jego zwalczania.

W elektoracie PSL dość silne są tendencje izolacjonistyczne. Prawie połowa sympatyków tego ugrupowania (47%) uważa, że należy dbać o kulturową i gospodarczą niezawisłość Polski. Tylko niespełna co trzeci (30%) zalicza się do zwolenników jak najszybszego otwarcia na współpracę z zagranicą. Pomimo obaw dotyczących zachowania przez Polskę autonomii, w elektoracie PSL przeważa przekonanie o korzystnym dla naszego kraju bilansie integracji z Unią Europejską. O jej skutkach dla Polski 40% zwolenników tej partii myśli z optymizmem, a 27% - z pesymizmem.

Potencjalni wyborcy PSL wyróżniają się stosunkowo dużym sentymentem do PRL-u. Ponad dwie piąte z nich (43%) ocenia ten okres pozytywnie, niemal dwukrotnie mniejsza grupa (22%) - negatywnie.

Sympatycy PSL w zdecydowanej większości (79%) popierają rozdział Kościoła od państwa. W kwestii prawnego unormowania aborcji - podobnie jak ogół społeczeństwa - nieco częściej prezentują podejście restrykcyjne (39%) niż liberalne (35%).

Elektorat PSL jest najmniej wyrazisty spośród wszystkich badanych elektoratów. Skupia osoby o poglądach etatystycznych, raczej konserwatywne, obawiające się otwarcia Polski na świat, w dużym stopniu przywiązane do PRL-u.

W analizach statystycznych⁵ żadna z opinii dotyczących badanych kwestii nie miała istotnego wpływu na udzielanie PSL poparcia przez jego zwolenników.

Platforma Obywatelska. Partia ta grupuje osoby, które w stosunkowo największym zakresie akceptują liberalny ład gospodarczy. Nie można ich jednak określić jako zwolenników pełnego liberalizmu gospodarczego, także wśród nich bowiem przeważa poparcie dla różnych form interwencjonizmu.

Spośród wszystkich elektoratów wyróżnia sympatyków PO przede wszystkim stosunkowo największa akceptacja istnienia bezrobocia. Mniej niż połowa z nich (45%)

⁵ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

skłania się do przekonania, że zawsze jest ono zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać. Tylko niewiele mniejsza grupa (41%) zgadza się z opinią, że występowanie niewielkiego bezrobocia może być pozytywne dla gospodarki.

Chociaż tendencje egalitarne są wśród zwolenników PO znacznie słabsze niż w innych elektoratach, blisko połowa wyborców tego ugrupowania (47%) uważa, że należy ograniczyć dochody osób najwięcej zarabiających. Nieco ponad jedna trzecia jest przeciwna spłaszczaniu zarobków.

Mimo stosunkowo najbardziej liberalnych poglądów, prawie trzy czwarte sympatyków PO (74%) opowiada się za pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych. Większość zwolenników tego ugrupowania popiera także protekcyjną politykę rolną (61%) oraz ograniczenie tempa i zakresu prywatyzacji (57%).

Potencjalni wyborcy PO należą, obok elektoratu SLD, do największych zwolenników otwarcia Polski na świat oraz przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Ponad połowa z nich (55%) uważa, że należy jak najszerzej otworzyć się na współpracę z zagranicą, a dwie trzecie sądzi, że integracja z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat.

Sympatycy PO mają w większości krytyczny stosunek do PRL-u. Ponad połowa (57%) ocenia ten okres negatywnie, a jedna czwarta - pozytywnie.

Zdecydowana większość zwolenników PO (84%) opowiada się za rozdzieleniem Kościoła od państwa. Ich poglądy w sprawie prawnej regulacji aborcji nie są jednoznaczne. Nieco częściej jednak optują za restrykcyjnym rozstrzygnięciem tej kwestii (44%) niż liberalnym (33%).

Podsumowując, PO skupia najbardziej proliberalny elektorat, o nastawieniu proeuropejskim i krytycznym wobec PRL.

Z analiz statystycznych⁶ wynika, że poparcie dla PO jest uwarunkowane w głównej mierze akceptacją istnienia niewielkiego bezrobocia jako zjawiska normalnego w gospodarce wolnorynkowej oraz niechęcią do wyrównywania zarobków.

⁶ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

Prawo i Sprawiedliwość. Zwolennicy PiS wyróżniają się na tle elektoratów innych ugrupowań najbardziej krytycznym stosunkiem do PRL. Ten okres w polskiej historii negatywnie ocenia 60% z nich, a pozytywnie - niespełna co piąty (19%).

Postulaty sympatyków PiS dotyczące zasad porządku społeczno-gospodarczego i pojmowanie roli państwa sytuują to ugrupowanie po prawej stronie polskiej sceny politycznej, blisko PO. Zwolennicy PiS relatywnie najslabiej popierają protekcjonistyczną politykę rolną państwa. Niemniej większość z nich (64%) dostrzega potrzebę dotowania i ochrony celnej rolnictwa. Mimo stosunkowo proliberalnych poglądów gospodarczych ponad połowa wyborców PiS opowiada się za ograniczeniem tempa i zakresu prywatyzacji (57%), spłaszczaniem zarobków (58%), a prawie dwie trzecie (63%) uważa, że bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy z nim walczyć. Sympatycy PiS w ogromnej większości (79%) opowiadają się za rozbudowanymi funkcjami opiekuńczymi państwa.

Poglądy zwolenników PiS na kwestię otwarcia Polski na świat są niejednoznaczne. Tylko nieco częściej dostrzegają oni potrzebę jak najszerzej współpracy Polski z zagranicą (44%) niż konieczność troski o zachowanie kulturowej i ekonomicznej niezależności (40%). Jednocześnie elektorat PiS jest w przeważającej części proeuropejski. Ponad połowa sympatyków tego ugrupowania (52%) spodziewa się, że Polska więcej zyska na integracji, niż straci. Odmiennego zdania jest niespełna co trzeci potencjalny wyborca tej partii (31%).

Zwolennicy PiS nieco przychylniej niż przeciętnie reagują na postulaty zapewnienia Kościołowi wpływu na politykę, jednak w zdecydowanej większości (72%) opowiadają się za rozdziałem Kościoła od państwa. Sympatycy tego ugrupowania skłaniają się raczej do restrykcyjnego niż liberalnego stanowiska w sprawie prawnej regulacji aborcji (odpowiednio: 45% i 33% wskazań).

Ogólnie, PiS skupia elektorat antykomunistyczny, względnie proliberalny w kwestiach gospodarczych i proeuropejski, umiarkowanie konserwatywny obyczajowo.

Jak wskazują analizy⁷, poparcie dla PiS wiąże się w największym stopniu z krytycznym stosunkiem do PRL-u.

⁷ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

Liga Polskich Rodzin. Wśród zwolenników LPR zdecydowanie najsilniejsze w porównaniu z wyborcami innych ugrupowań są tendencje izolacjonistyczne. Prawie dwie trzecie sympatyków tej partii (63%) uważa, że priorytetem powinna być troska o zachowanie kulturowej i gospodarczej autonomii Polski. Niemal połowa (49%) obawia się, że członkostwo w Unii Europejskiej przyniesie naszemu krajowi więcej strat niż korzyści, a tylko 14% sądzi, że będzie odwrotnie.

Osoby popierające LPR wyróżniają się również stosunkowo największą akceptacją wpływu Kościoła na sprawy państwa i jego politykę (29% wskazań). Także w elektoracie LPR przeważa jednak aprobata zasady rozdziału Kościoła od państwa - ku takiemu modelowi relacji między oboma podmiotami przychyliła się 45% sympatyków tego ugrupowania.

Potencjalni wyborcy LPR w sposób najbardziej zdecydowany opowiadają się za prawnym zakazem przerywania ciąży lub daleko idącymi ograniczeniami w dostępie do aborcji (73%). Do zwolenników rozwiązań bardziej liberalnych zalicza się niespełna jedna piąta tego elektoratu (18%).

W poglądach na kwestie społeczno-gospodarcze i związane z pojmowaniem roli państwa wyborcy LPR są najbardziej podobni do osób popierających PSL. Ich opinie na ten temat można określić jako etatystyczne. Sympatycy LPR nie akceptują istnienia nawet niewielkiego bezrobocia (78%) i zdecydowanie opowiadają się za ograniczonym tempem i zakresem prywatyzacji (81%), protekcjonistyczną polityką rolną (85%), pełnieniem przez państwo funkcji opiekuńczych (91%), ograniczeniem dysproporcji płacowych (81%).

Zwolennicy LPR mają zróżnicowany stosunek do PRL-u. W elektoracie LPR znalazło się stosunkowo najwięcej osób dobrze oceniających ten okres w polskiej historii (48%). Jednocześnie duża część zwolenników tej partii (39%) ocenia go krytycznie; przy czym średnia ocen na skali obrazującej stosunek do PRL-u wskazuje, że nastawienia negatywne (mimo że mniej liczne) są silniejsze niż nastawienia pozytywne. To zróżnicowanie ocen minionego ustroju wynika najprawdopodobniej stąd, że elektorat tego ugrupowania grupuje osoby o poglądach antykomunistycznych i antyrzykowych.

Podsumowując można powiedzieć, że poglądy elektoratu LPR są zdecydowanie najbardziej wyraziste. Ugrupowanie to przyciągnęło do siebie osoby podatne na hasła

izolacjonistyczne, przychylnie nastawione do obecności Kościoła w życiu publicznym, konserwatywne obyczajowo, o poglądach etatystycznych.

Jak wynika z analiz⁸, poparcie dla LPR uwarunkowane jest przede wszystkim przekonaniem o negatywnych skutkach przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, poparciem dla prawnego zakazu przerywania ciąży oraz akceptacją obecności Kościoła w życiu publicznym, w tym także politycznym.

Tabela 3

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w potencjalnych elektoratach					
	SLD	PSL	Samo- obrona	PO	PiS	LPR
	w procentach					
Należy przede wszystkim dbać o kulturową i gospodarczą niezawisłość Polski (1+2+3)	29	47	37	28	40	63
Odpowiedź ambiwalentna (4)	13	16	22	17	16	0
Należy jak najszerszej otworzyć się na współpracę z zagranicą (5+6+7)	56	30	31	55	44	30
Trudno powiedzieć	2	7	9	0	0	7
Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej strat niż korzyści (1+2+3)	14	27	44	16	31	49
Odpowiedź ambiwalentna (4)	14	24	21	16	17	31
Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat (5+6+7)	69	40	21	66	52	14
Trudno powiedzieć	3	9	14	2	0	6
Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych (1+2+3)	72	85	73	61	64	85
Odpowiedź ambiwalentna (4)	9	15	16	26	18	4
Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen produktów rolnych. (5+6+7)	16	0	11	12	15	10
Trudno powiedzieć	3	0	0	1	3	1
Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe (1+2+3)	79	82	80	57	57	81
Odpowiedź ambiwalentna (4)	6	4	7	16	12	10
Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw (5+6+7)	13	14	9	27	28	2
Trudno powiedzieć	2	0	4	0	3	7

⁸ Przeprowadzono analizę regresji logistycznej.

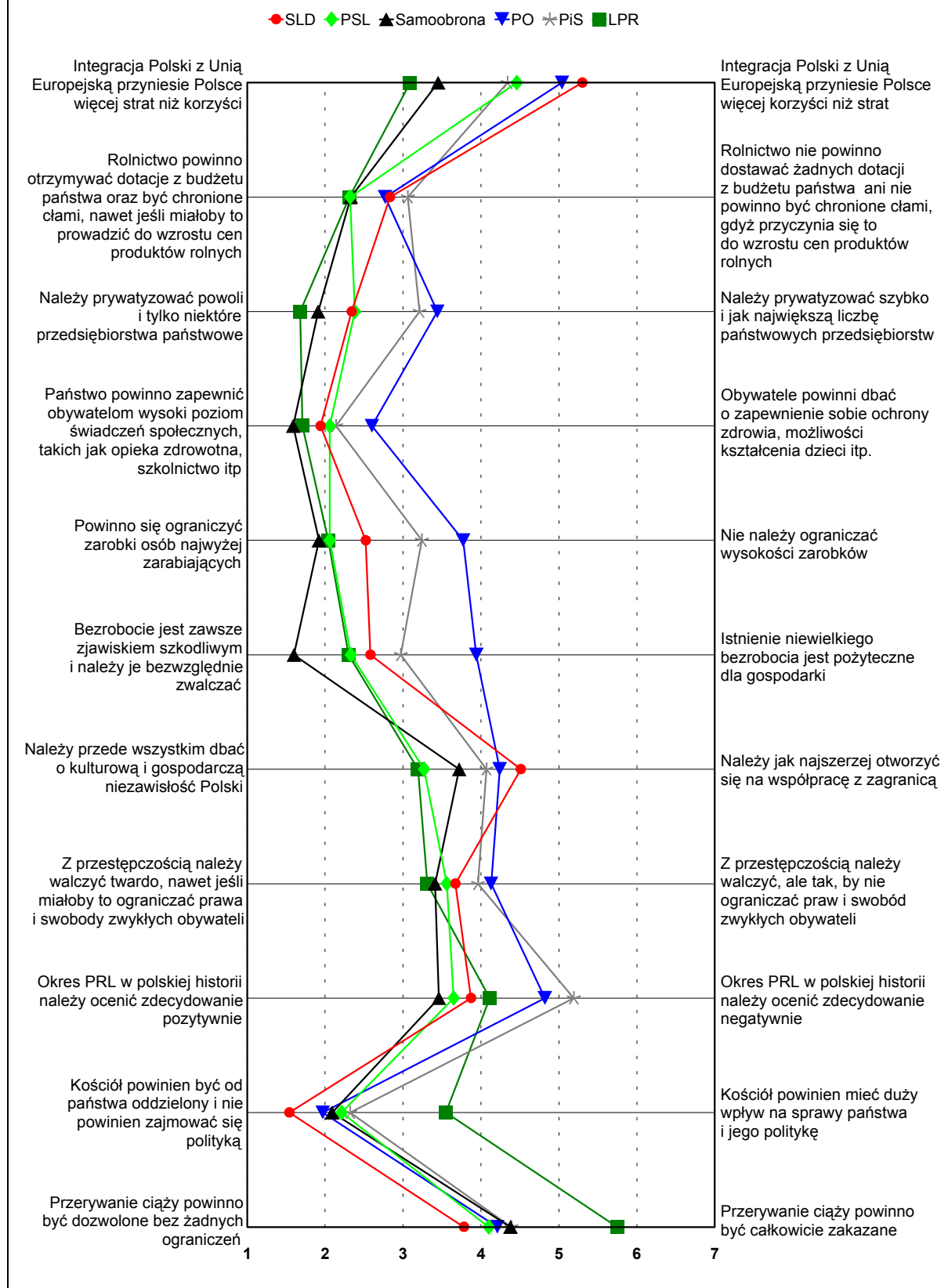
Tabela 3 cd.

Pary przeciwstawnych stwierdzeń (skala 1-7)	Akceptacja poszczególnych stwierdzeń w potencjalnych elektoratach					
	SLD	PSL	Samo- obrona	PO	PiS	LPR
	w procentach					
Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp. (1+2+3)	83	82	84	74	79	91
Odpowiedź ambiwalentna (4)	12	5	12	10	12	5
Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp. (5+6+7)	5	13	4	16	8	3
Trudno powiedzieć	0	0	0	0	1	0
Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających (1+2+3)	75	81	78	47	58	81
Odpowiedź ambiwalentna (4)	9	4	11	18	5	5
Nie należy ograniczać wysokości zarobków (5+6+7)	15	13	9	35	35	10
Trudno powiedzieć	1	2	2	0	2	4
Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać (1+2+3)	73	78	87	45	63	78
Odpowiedź ambiwalentna (4)	7	9	6	13	9	0
Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki (5+6+7)	19	13	7	41	27	22
Trudno powiedzieć	0	0	0	2	1	0
Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli (1+2+3)	52	49	54	48	48	57
Odpowiedź ambiwalentna (4)	6	8	5	6	6	10
Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli (5+6+7)	42	43	37	46	46	33
Trudno powiedzieć	0	0	4	0	0	0
Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie pozytywnie (1+2+3)	35	43	42	25	19	48
Odpowiedź ambiwalentna (4)	28	31	31	16	15	12
Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie negatywnie (5+6+7)	33	22	19	57	60	39
Trudno powiedzieć	4	4	8	2	6	1
Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką (1+2+3)	91	79	82	84	72	45
Odpowiedź ambiwalentna (4)	3	9	5	3	12	26
Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę (5+6+7)	5	12	12	13	15	29
Trudno powiedzieć	0	0	1	0	0	0
Przerywanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń (1+2+3)	39	35	31	33	33	18
Odpowiedź ambiwalentna (4)	30	17	21	21	16	4
Przerywanie ciąży powinno być całkowicie zakazane (5+6+7)	27	39	35	44	45	73
Trudno powiedzieć	4	9	13	1	6	5

Tabela 4

Pary przeciwstawnych stwierdzeń	SLD	PSL	Samo- obrona	PO	PiS	LPR
	Wartości średnie na skali 1-7					
(1) Należy przede wszystkim dbać o kulturę i gospodarczą niezawisłość Polski	4,51	3,27	3,72	4,24	4,07	3,19
(7) Należy jak najszerszej otworzyć się na współpracę z zagranicą						
(1) Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej strat niż korzyści	5,30	4,46	3,45	5,04	4,34	3,09
(7) Integracja Polski z Unią Europejską przyniesie Polsce więcej korzyści niż strat						
(1) Rolnictwo powinno otrzymywać dotacje z budżetu państwa oraz być chronione cłami, nawet jeśli miałyby to prowadzić do wzrostu cen produktów rolnych	2,83	2,32	2,33	2,77	3,06	2,31
(7) Rolnictwo nie powinno dostawać żadnych dotacji z budżetu państwa ani nie powinno być chronione cłami, gdyż przyczynia się to do wzrostu cen produktów rolnych						
(1) Należy prywatyzować powoli i tylko niektóre przedsiębiorstwa państwowe	2,34	2,38	1,91	3,44	3,21	1,68
(7) Należy prywatyzować szybko i jak największą liczbę państwowych przedsiębiorstw						
(1) Państwo powinno zapewnić obywatelom wysoki poziom świadczeń społecznych, takich jak opieka zdrowotna, szkolnictwo itp.	1,94	2,06	1,59	2,60	2,14	1,71
(7) Obywatele powinni dbać o zapewnienie sobie ochrony zdrowia, możliwości kształcenia dzieci itp.						
(1) Powinno się ograniczyć zarobki osób najwyżej zarabiających	2,52	2,06	1,92	3,77	3,24	2,04
(7) Nie należy ograniczać wysokości zarobków						
(1) Bezrobocie jest zawsze zjawiskiem szkodliwym i należy je bezwzględnie zwalczać	2,58	2,33	1,60	3,94	2,97	2,30
(7) Istnienie niewielkiego bezrobocia jest pożyteczne dla gospodarki						
(1) Z przestępczością należy walczyć twardo, nawet jeśli miałyby to ograniczać prawa i swobody zwykłych obywateli	3,67	3,56	3,41	4,13	3,96	3,31
(7) Z przestępczością należy walczyć, ale tak, by nie ograniczać praw i swobód zwykłych obywateli						
(1) Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie pozytywnie	3,87	3,65	3,46	4,82	5,19	4,11
(7) Okres PRL w polskiej historii należy ocenić zdecydowanie negatywnie						
(1) Kościół powinien być od państwa oddzielony i nie powinien zajmować się polityką	1,54	2,21	2,09	1,97	2,32	3,55
(7) Kościół powinien mieć duży wpływ na sprawy państwa i jego politykę						
(1) Przerwanie ciąży powinno być dozwolone bez żadnych ograniczeń	3,78	4,10	4,38	4,21	4,39	5,75
(7) Przerwanie ciąży powinno być całkowicie zakazane						

**RYS. 1. OPINIE POTENCJALNYCH ELEKTORATÓW POSZCZEGÓLNYCH PARTII.
WARTOŚCI ŚREDNIE NA SKALI 1-7**

POTENCJALNE ELEKTORATY PARTYJNE NA OSIACH PODZIAŁÓW POLITYCZNYCH

Wyrażone na skali opinie elektoratów partyjnych posłużyły nam do wyodrębnienia - za pomocą analiz statystycznych⁹ - trzech osi podziałów politycznych w Polsce. W wyznaczonej przez nie przestrzeni usytuowaliśmy badane elektoraty. Stworzony przez nas model jest jednym z możliwych i z natury rzeczy uproszczonym obrazem polskiej sceny politycznej - odtworzonym na podstawie podziałów jej widowni, nie zaś aktorów na niej występujących. Pozwala on w sposób syntetyczny przedstawić nie tylko pozycję elektoratów względem wyodrębnionych wymiarów, ale przede wszystkim względem siebie wzajemnie.

Pierwsza i najważniejsza oś dzieląca elektoraty ilustruje poglądy na temat preferowanego ładu społeczno-gospodarczego i związanego z tym pojmowania roli państwa. Jej krańce można opisać jako etatyzm i liberalizm. Na orientację etatystyczną składa się poparcie dla modelu państwa opiekuńczego, brak akceptacji występowania nawet niewielkiego bezrobocia, postawa egalitarna (postulowanie wyrównywania dysproporcji w dochodach) oraz poparcie dla ograniczenia zakresu i tempa prywatyzacji. Opcję liberalną wyznacza odrzucenie modelu państwa opiekuńczego, akceptacja istnienia bezrobocia, sprzeciw wobec ograniczania zarobków osób najwyżej zarabiających oraz opowiadanie się za prywatyzacją.

Drugi wymiar dzielący elektoraty, dotyczący sfery wartości i bardziej generalnie postaw wobec zmian, można określić jako światopoglądowy. Jeden z krańców tej osi podziału można opisać jako konserwatyzm - rozumiany zarówno jako konserwatyzm kulturowy, obyczajowy, jak i szerzej jako postawa zachowawcza, zamknięcie na świat, natomiast drugi - jako laicyzm połączony z otwarciem na świat. Na postawę konserwatywną składa się: poparcie dla restrykcyjnej regulacji prawnej aborcji, aprobata obecności Kościoła w życiu publicznym i politycznym oraz przekonanie, że zachowanie kulturowej i gospodarczej autonomii jest ważniejsze niż współpraca z zagranicą. Przeciwwagą dla niej jest postawa wyrażająca się w liberalnym stanowisku w sprawie prawnej dopuszczalności aborcji, aprobacie rozdziału Kościoła od państwa oraz przekonaniu o konieczności otwarcia na współpracę z zagranicą.

⁹ Przeprowadzono analizę czynnikową.

Trzeci wymiar wyraża stosunek do integracji Polski z Unią Europejską, powiązany ze stosunkiem do PRL-u i można określić go jako akceptację *versus* odrzucenie kierunku przemian w Polsce. Przekonanie o korzystnym bilansie integracji wiąże się z krytyczną oceną PRL-u. Obawy dotyczące skutków przystąpienia naszego kraju do Unii łączą się z pozytywną oceną minionego ustroju.

Ze względu na trudności z czytelnym przedstawieniem na płaszczyźnie trójwymiarowego modelu podziałów politycznych polskiego społeczeństwa, układ elektoratów prezentujemy na trzech odrębnych rysunkach, które uwzględniają każdorazowo po dwa opisane wyżej wymiary.

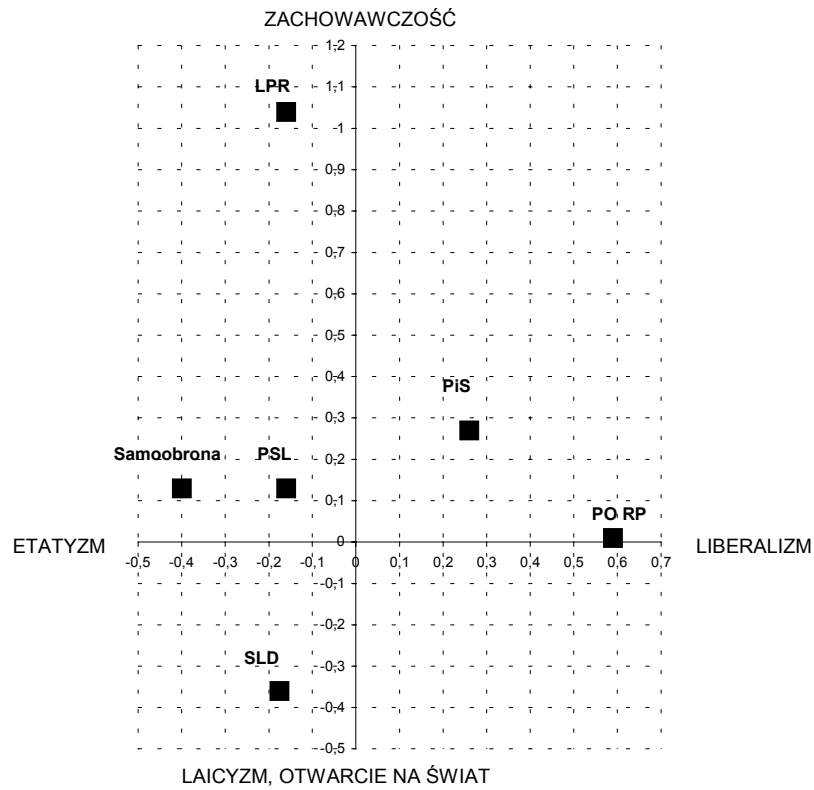
Na osi etatyzm–liberalizm gospodarczy pozycje przeciwległe względem siebie zajmują elektoraty Samoobrony i PO. Wśród zwolenników Samoobrony najsilniejsze są postawy etatystyczne, wśród sympatyków PO najsilniejsze jest poparcie dla rozwiązań liberalnych. Po stronie oznaczającej orientację etatystyczną sytuują się, niemal w tym samym miejscu osi, elektoraty SLD, PSL i LPR. Opcję liberalną reprezentują zwolennicy PO oraz PiS.

W wymiarze światopoglądowym (zachowawczości–laicyzmu, łączącego się z postawą otwarcia na świat) najbardziej odległe od siebie pozycje zajmują potencjalni wyborcy SLD i LPR. Zwolennicy SLD są jedynym elektoratem, który w sposób wyraźny można identyfikować z opcją laicką. Zdecydowanie najbardziej (można powiedzieć skrajnie) zachowawczym elektoratem, konserwatywnym kulturowo oraz niechętnym otwarciu na świat i możliwym zmianom z tym związanym, są sympatycy LPR. Postawa zachowawcza cechuje również, choć w zdecydowanie mniejszym nasileniu, sympatyków PiS oraz, w jeszcze słabszym stopniu, zwolenników PSL i Samoobrony. Elektorat PO, biorąc pod uwagę jego miejsce na osi zachowawczość–laicyzm, można określić jako centrowy.

Układ elektoratów względem trzeciego z wymiarów obrazującego akceptację *versus* odrzucenie kierunku polskiej transformacji (stosunek do integracji oraz PRL-u) jest dość klarowny. Wśród elektoratów aprobujących kierunek, w jakim zmierza Polska, znaleźli się zwolennicy PO, PiS oraz SLD. Po przeciwnej stronie - wśród elektoratów krytycznych wobec transformacji (co znajduje wyraz w obawach związanych z przystąpieniem do Unii Europejskiej i przywiązaniu do minionego systemu) są przede wszystkim zwolennicy Samoobrony i LPR, ale także PSL.

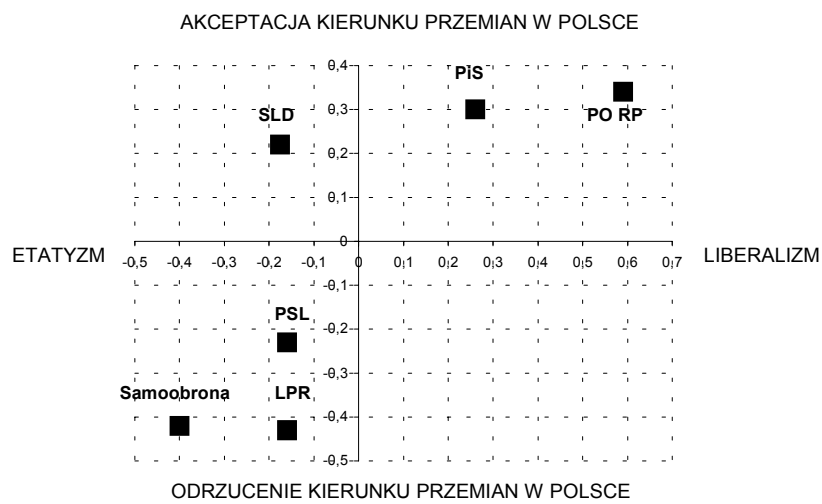
CBOS

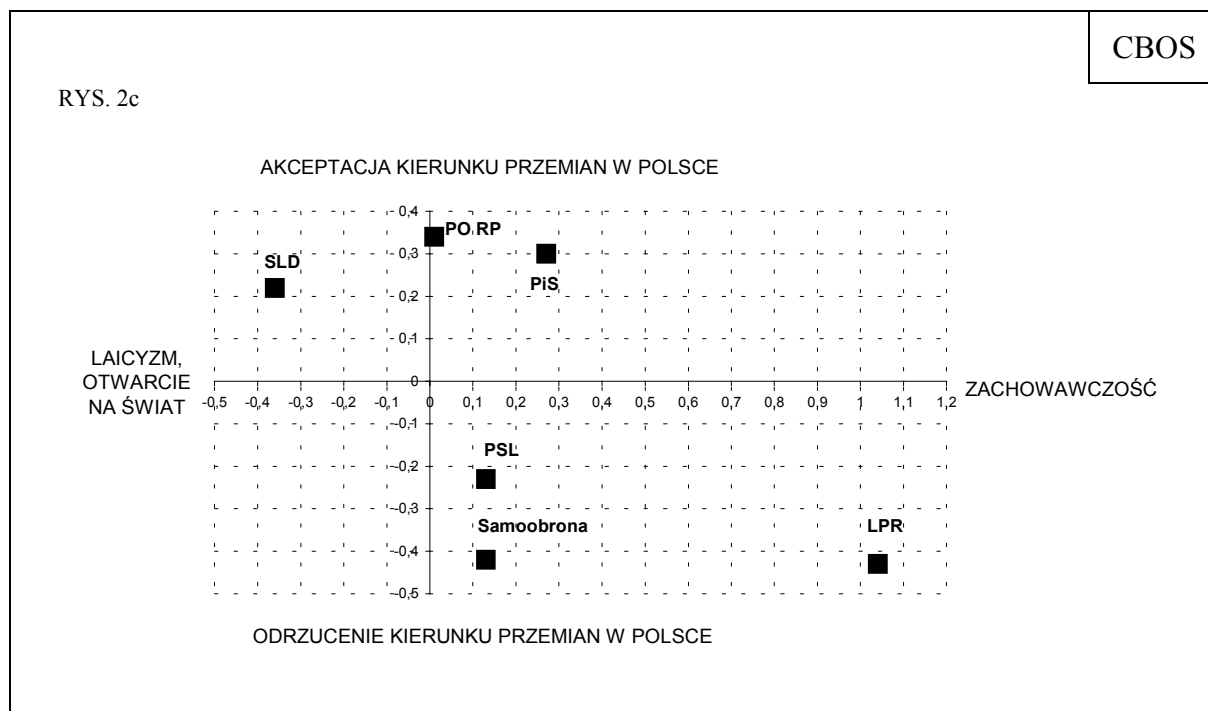
RYS. 2a. ELEKTORATY NAJWAŻNIEJSZYCH UGRUPOWAŃ NA OSIACH PODZIAŁÓW
POLITYCZNYCH

CBOS

RYS. 2b

W ostatnich latach na polskiej scenie politycznej dokonały się istotne przeobrażenia, a podziały polityczne stały się mniej klarowne. Podczas poprzedniej kadencji parlamentu układ sceny politycznej był bardzo czytelny - dominowały dwie przeciwstawne sobie partie (AWS i SLD), których elektoraty miały zbliżone poglądy na gospodarkę, rolę państwa, lecz reprezentowały odmienne formacje światopoglądowe. Ich dopełnienie stanowiły partie (PSL i UW), których elektoraty różniły się poglądami na temat pożądanego ładu społeczno-gospodarczego, ale łączył dystans do sporów w kwestiach światopoglądowych i ideologicznych. Dzisiaj więcej jest partii, skomplikowały się także linie podziałów politycznych. Kwestią istotnie różnicującą stanowiska poszczególnych ugrupowań i ich elektoratów jest obecnie, czego wcześniej nie obserwowaliśmy, stosunek do członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Cieszący się największym poparciem społecznym Sojusz Lewicy Demokratycznej skupia elektorat etatystyczny, laicki, otwarty na świat, akceptujący kierunek zmian w Polsce. Można wnosić, że silne wśród zwolenników SLD poparcie dla integracji osłabiło (wciąż widoczny w tej grupie) sentyment do PRL-u. Platforma Obywatelska grupuje elektorat o liberalnych poglądach na gospodarkę, centrowy światopoglądowo, w największym stopniu akceptujący kierunek przemian w Polsce. Prawo i Sprawiedliwość przyciągnęło wyborców umiarkowanie liberalnych w kwestiach gospodarczych, konserwatywnych światopoglądowo oraz aprobujących kierunek zmian w naszym kraju (w tym szczególnie krytycznych wobec PRL-u). Samoobrona skupia najbardziej etatystyczny elektorat, raczej zachowawczy i odrzucający przemiany, jakie następują w Polsce po roku 1989. Wyborcy Ligi Polskich Rodzin mają poglądy najbardziej zachowawcze, umiarkowanie etatystyczne, odrzucają kierunek przemian w Polsce, przede wszystkim planowane przystąpienie naszego kraju do Unii Europejskiej. Elektorat Polskiego Stronnictwa Ludowego jest stosunkowo najmniej wyrazisty - umiarkowanie etatystyczny, raczej zachowawczy, w znacznym stopniu kwestionujący polskie przemiany po 1989 roku.

Opracowała

Beata ROGUSKA